

ETIKRÅDETS ÅRSRAPPORT
2015

Bolagsdialoger s.

10

Proaktiva projekt s.

14

I fokus: klimat s.

20

INNEHÅLL

AP-fondernas Etikråd	3	Branschprojekt	9	I fokus: klimat	20
Etikrådets ordförande 2015	4	Exempel på bolagsdialoger under 2015	10	Bolagsbesök i Sydkorea	22
Generalsekreteraren har ordet	6	Proaktiva projekt	14	Bolagsbesök i Mexiko	24
Etikrådets arbetsprocess	7	Vilken skatt ska bolagen betala?	19	Etikrådets ledamöter	26
Om Etikrådet	8			Etikrådets samarbeten	27

AP-FONDERNAS ETIKRÅD

AP-fondernas Etikråd är ett samarbete mellan Första, Andra, Tredje och Fjärde AP-fonden, vilka har uppdrag från riksdagen att skapa hög avkastning till låg risk till nuvarande och framtida pensionärer. Etikrådet arbetar för att bidra till AP-fondernas långsiktiga avkastning genom att påverka bolagen till ansvarsfullt företagande rörande miljö och sociala frågor.

Det är AP-fondernas uppfattning att välskötta bolag över tid ger högre avkastning och lägre risk. De fyra AP-fonderna är långsiktiga, ansvarstagande och engagerade ägare, som vill påverka bolagen till att ta ansvar. Samarbetet i AP-fondernas Etikråd syftar därför till att bidra till den långsiktiga avkastningen genom att påverka bolag och branscher till hållbart värdeskapande. AP-fondernas Etikråd samarbetar kring de bolag som finns i fondernas noterade aktieportföljer, främst de utländska innehaven.

DIALOG OCH MÖTEN VID INCIDENTER
- där internationella konventioner kränks

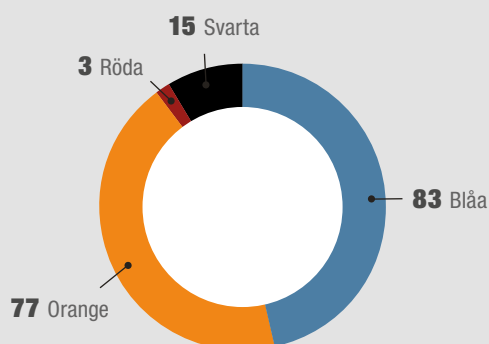
FÖREBYGGANDE SAMARBETEN
- främjar hållbarhet i bolagen

ERFARENHETSUTBYTE
- mellan bolag och investerare

ETIKRÅDETS DIALOGER 2015

Status

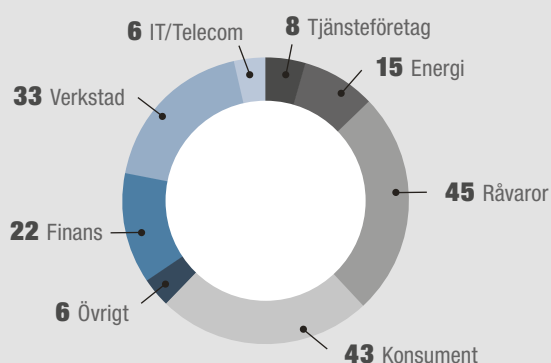
Totalt 178

Färgerna förklaras på sid 10.

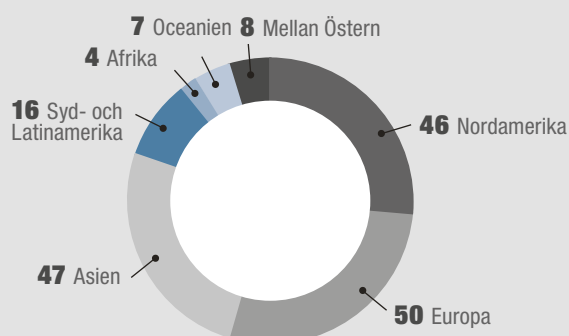
Sektorer

Totalt 178

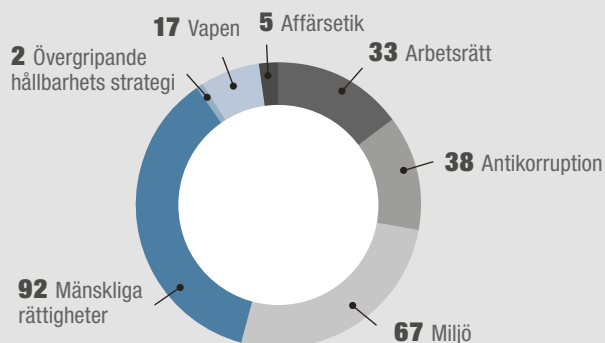
Regioner

Totalt 178

Händelser

Totalt 254

ETIKRÅDETS ORDFÖRANDE OM SAMARBETET

AP-fondernas Etikråd har en viktig uppgift – att bidra till att AP-fonderna kan vara långsiktiga, ansvarstagande och engagerade ägare. Syftet med AP-fondernas Etikråd är att påverka portföljbolagen att förbättra arbetet med miljöfrågor och sociala frågor. Vi vet att Etikrådets och AP-fondernas engagemang gör skillnad.

Dialoger påverkar bolagen

Ibland gör bolag fel. För AP-fonderna är det då viktigare att vara engagerade och påverka bolagen så att förbättringar sker än att omgående sälja ut innehavet och upphöra att vara ägare. Så länge AP-fonderna är ägare finns möjlighet att påverka. Etikrådets dialoger syftar till att förebygga så att överträdelser inte inträffar, påtala överträdelser när sådana kan konstateras och kräva att de ska upphöra samt arbeta för att riktlinjer ska tas fram så att överträdelserna inte ska upprepas. Det är först om dialog och andra påtryckningar inte leder till de resultat vi önskar, eller om bolaget inte kommunicerar med oss, som Etikrådet rekommenderar uteslutning, det vill säga att AP-fonderna säljer av innehavet.

Samordning vår möjlighet att påverka

De fyra AP-fonderna har olika sätt att investera och har därför olika hållbarhetsstrategier. Det är en viktig del i att sprida riskerna inom pensionssystemet. Trots olika strategier fungerar samarbetet inom Etikrådet utmärkt. Genom att Etikrådet samordnar dialogerna med bolagen och ger AP-fonderna gemensamma rekommendationer ökar styrkan och vår möjlighet att påverka bolagen i en riktning som gynnar AP-fonderna.

Att samverka ger synergier präglar också Etikrådets samarbeten med andra förvaltare och organisationer. Här vill jag nämna vårt arbete med FN-organisationen Principles for Responsible Investment (PRI), den internationella plattformen för samarbete i klimatfrågor mellan institutionella investerare, Institutional Investors Group on Climate Change (IIGCC) och det internationella nätverket för bolagsstyrningsfrågor, International Corporate Governance Network (ICGN).

Vi samarbetar också på en mängd sätt med andra pensionsförvaltare både inom och utom Europa. Det som utmärker dessa samarbeten är inte bara att vi kan formulera och framföra gemensamma krav och önskemål från en styrkeposition, utan att vi och våra samarbetspartners också lär av varandra och får möjlighet att jämföra och utbyta erfarenheter.

Långsiktigheten i fokus

Det långsiktiga förhållningssätt vi har i vårt arbete i Etikrådet, och som även präglar AP-fonderna, går väl ihop med hållbarhetsfrågor som till sin natur är långsiktiga. Idag genomför vi inom både Etikrådet och AP-fonderna ett omfattande arbete kring ansvarsfulla investeringar och ansvarsfullt ägande. Det är viktigt att AP-fonderna fortsätter att ha stor handlingsfrihet att formulera och genomföra sitt hållbarhetsarbete själva, självklart på grundval av de principer som fastställts av AP-fondernas uppdragsgivare – Sveriges riksdag. Ett sådant förhållningssätt säkrar att AP-fonderna snabbt kan agera inför omvärldsförändringar och lättare kan lära av andras erfarenheter.

”Så länge AP-fonderna är ägare finns möjlighet att påverka.”

Klimatfrågan och mänskliga rättigheter – gemensamma frågor

När det gäller klimatfrågan är det viktigt att AP-fonderna och andra långsiktiga kapitalförvaltare ges möjlighet att agera hållbart. Själva hållbarhetsprincipen förutsätter långsiktighet i agerandet. Det i sin tur kräver stabila och långsiktiga regler som både bolag och investerare kan förhålla sig till. Osäkerhet och ryckighet inom politiken kan leda till att viktiga investeringar dröjer eller inte görs alls. I det sammanhanget är det därför glädjande att världens länder lyckades ena sig om gemensamma ambitioner för klimatarbetet vid FN:s konferens om klimatförändringar i Paris i december 2015. Planen att följa upp klimatarbetet vart femte år, för att anpassa arbetet efter vad som har uppnåtts och vad som behöver göras i fortsättningen, är inte minst viktig.

I ljuset av pågående klimatförändringar har alla AP-fonderna mätt och rapporterat sina portföljers koldioxidavtryck, det vill säga hur stora utsläpp av växthusgaser som bolagen AP-fonderna investerar i släpper ut i förhållande till AP-fondernas ägarandel i bolagen. Vi vill fortsätta bidra till framtagandet av ytterligare mått som kan stödja investerare och bolag att hantera klimatrelaterade risker och möjligheter.

Frågan om gränsdragningen mellan företagande och affärsverksamhet å ena sidan och skyddet av mänskliga rättigheter å den andra uppmärksammas allt mer idag och är också under utveckling. Det rör sig om frågor som hur bolagens ansvar ska definieras, och på vilken nivå i verksamheten som aspekter kring mänskliga rättigheter kommer in. Detta är svåra och delvis nya frågor, och därför är samarbete och informationsutbyte mellan olika bolag, branscher och investerare viktigt. Etikrådet ordnade därför i november 2015, tillsammans med några andra nordiska pensionsförvaltare, ett uppskattat seminarium i syfte att hjälpa bolagen att implementera FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter. Ett femtiotal nordiska bolag och kapitalförvaltare deltog. Det är särskilt glädjande att Etikrådet kan vara med och bidra till att både företag och investerare utvecklas inom detta område. Den positiva respons vi fått på seminariet stärker oss i att detta är ett bra sätt att arbeta tillsammans med företag och andra investerare.

Större förståelse för Etikrådets arbete

Under de nio första verksamhetsåren har Etikrådet utvecklat ansatser, principer och arbetsprocesser som numera blivit föredöme i branschen. Ett tecken på detta är att Etikrådets generalsekreterare John Howchin i april blev utsedd till den 15:e miljömäktigaste i Sverige av tidningen MiljöAktuellt.

Vi möter också ett större intresse från aktörer som vill lära av oss och tillämpa våra metoder och tillvägagångssätt – anpassat till deras verksamhetsområden. Jag ser därför framtiden an med tillförsikt vad gäller Etikrådets rådgivande arbete gentemot Första, Andra, Tredje och Fjärde AP-fonden.

Etikrådet har också till uppgift att vinna förståelse hos externa aktörer för de avvägningar som måste göras inom ramen för AP-fondernas uppdrag att få så bra avkastning och utveckling av pensionskapitalet som möjligt för Sveriges pensionärer. För att vi ska kunna bli än bättre måste vi givetvis själva arbeta hårdare och effektivare. Det är också nödvändigt att vi fortsätter att ha stabila regler och får tydliga politiska signaler från vår uppdragsgivare, Sveriges riksdag. Utvecklingen går också mot tydligare och högre krav inom de områden Etikrådet verkar. Krav som jag är övertygad om att vi kommer att leva upp till.

Jag vill tacka alla som deltagit i intressanta diskussioner med Etikrådet, anställda inom AP-fonderna, representanter för intresseorganisationer, kollegor hos andra kapitalförvaltare – såväl i Sverige som utomlands. Slutligen vill jag också önska Ulrika Danielson på Andra AP-fonden lycka till när hon tar över som ordförande under Etikrådets tionde verksamhetsår.

Stockholm i januari 2016

OSSIAN EKDAHL
Etikrådets ordförande 2015

FORTSATT ÖKAT INTRESSE FÖR ANSVARFULLA INVESTERINGAR

Intresset för ansvarsfulla och hållbara investeringar fortsätter att växa, vilket vi i Etikrådet och AP-fonderna tycker är bra. Många anser, med rätta, att området är hett och det innebär att finansmarknaden kommer fortsätta att vara i fokus även efter FN:s konferens om klimatförändringar i Paris.

För AP-fonderna har hållbarhetsfrågorna varit ett prioriterat område under lång tid. I förarbetet till AP-fondslagen från 1999 konstaterades att "Hänsyn till miljö och etik skall tas i placeringsverksamheten utan att avkall görs på det övergripande målet om hög avkastning". Sett i backspegeln var timingen, insiktsfullheten och enkelheten med den här avsikten utmärkt. 1999 visade sig vara startskottet för flera globala hållbarhetsprojekt med fokus på bolag och investeringar.

"Förväntningarna lär inte bli mindre på oss institutionella investerare framöver, men jag är personligen ganska optimistisk."

Hållbarhetsfrågorna hade alltmer under 90-talet seglat upp på storbolagens agendor och FN:s dåvarande generalsekreterare Kofi Annan lade 1999 grunden till Global Compact vid World Economic Forum i Davos. Dess tio principer har sedan dess blivit en standard att följa för de tusentals bolag som har anslutit sig.

Under 2003 började världens investerare samla sig bakom Carbon Disclosure Project (CDP) för att ställa krav på världens största noterade bolag att rapportera om sina utsläpp av växthusgaser och andra uppgifter relaterade till hur de hanterar klimatutmaningen. 2015 rapporterade fler än 5 500 globala bolag klimatdata till CDP. Dessa data är viktiga, eftersom AP-fonderna och flera andra institutionella investerare använder dem för dialog, men också för att rapportera koldioxidavtryck i sina egna portföljer.

FN-initiativet PRI, Principles for Responsible Investment, firar under 2016 tio års verksamhet. De har gått från att vara ett initiativ uppbackat av ett femtiotal investerare till numera nästan 1 400 investerare. Etikrådet har sedan verksamheten startade 2007 arbetat på det sätt som PRI förespråkar. Arbetssättet har numera blivit mycket vanligt förekommande i investerarvärlden.

Tuffa utmaningar

Mycket har hänt med det institutionella kapitalet under de senaste 15 åren. Det råder inga tvivel om att planeten och det globala system vi byggt står inför många tuffa utmaningar, som kan kopplas till klimatpåverkan, demokrati-frågor, resursutnyttjande, mänskliga rättigheter och andra frågor som kan ha stor ekonomisk påverkan på bolagen. Listan kan göras lång. Arbetet som pågår i Etikrådet och AP-fonderna handlar om att hantera många av de här svåra frågorna och vi gör det genom att systematiskt påverka bolagen, i positiv riktning.

Hur ser då framtiden ut? Institutionella investerare har också andra svåra utmaningar att hantera exempelvis lågräntemiljö, låg global tillväxt och stora pensionsavgångar. Samtidigt finns många möjligheter som bubblar under ytan i form av allt billigare alternativa energilösningar från solen, vind och även batterier. Snabbare flöden av information med digitala lösningar ger också människor över hela världen oanade möjligheter till utveckling. Det, i sin tur, skapar nya spännande affärsmodeller inom dessa områden. Förväntningarna lär inte bli mindre på oss institutionella investerare framöver, men jag är personligen ganska optimistisk – inte minst för att möjligheterna gör framtiden så spännande!

Stockholm i januari 2016

JOHN HOWCHIN
Etikrådets generalsekreterare

ETIKRÅDETS ARBETSPROCESS

Etikrådets arbetsprocess bidrar till att minska riskerna och öka den långsiktiga avkastningen i AP-fondernas investeringar. Etikrådets arbete utgår från principen om engagemang, agerande och förändring där målet är att vara långsiktiga, ansvarstagande och engagerade ägare. Det är genom att vara engagerade ägare som AP-fonderna kan påverka bolag att bedriva sin verksamhet på ett långsiktigt hållbart sätt.

Steg i arbetsprocessen

Förebyggande dialoger

Reaktiva dialoger (Vid misstänkt kränkning av konventioner)

1 →

Genomlysning av AP-fondernas bolagsinnehav

Etikrådet har en systematisk omvärldsbevakning av cirka 4 000 bolag. Media, andra investerare, intresseorganisationer och FN-organ utgör några av källorna.

2 →

Fördjupad granskning

Etikrådet gör en inventering och övergripande analys av bolag, branscher, problemområden och investerarinitiativ.

Cirka 100–300 bolag granskas årligen vidare för misstänkt association till kränkning av internationella konventioner.

Granskning genomförs av flera aktörer; av Etikrådet självt, av andra investerare och av olika tjänsteleverantörer.

3 →

Val av dialogbolag och målsättning för dialog

Etikrådet väljer bolag samt eventuella förebyggande projekt. Valet av fokusområden är inte ett ställningstagande om att områden i sig är mindre viktiga utan en medveten strategi att lägga Etikrådets resurser där de bedöms göra mest nytta.

Etikrådet för en direkt dialog med ett antal bolag där konventionsbrotten och problemen är påtagliga och väl dokumenterade.

Därutöver för Etikrådet, i samarbete med andra investerare och olika tjänsteleverantörer, dialog med övriga bolag med anledning av påstådda kränkningar av konventioner.

4 →

Dialogarbete

Fördjupade bolagsanalyser och eventuell jämförelse avseende minimikrav och bästa praxis för respektive bransch.

Ytterligare påtryckningsaktiviteter vidtas till exempel i samarbete med andra investerare, genom att lägga aktieägarförslag på bolagsstämmor och att rösta på bolagsstämmor.

5A →

Målet med dialogen har uppnåtts

Dialogen avslutas.

Dialogen avslutas. Särskild bevakning av bolaget görs under fem år.

5B →

Målet med dialogen har ej uppnåtts

Dialogen fortsätter.

Om Etikrådets dialog inte gett önskat resultat efter maximalt fyra år rekommenderar Etikrådet AP-fonderna att avyttra bolaget. Beslut om avyttring fattas av varje AP-fond enskilt.

Etikrådet kontrollerar årligen om situationen förändrats och om bolaget bedriver verksamheten i linje med internationella konventioner.

ETIKRÅDETS UTVECKLING UNDER NIO ÅR

När Etikrådet bildades av de fyra AP-fonderna 2007 bestod verksamheten främst av reaktiva bolagsdialoger. Nio år senare har Etikrådet utvecklats till att främst fokusera på förebyggande dialoger och olika branschinitiativ.

Under nio år har Etikrådet varit en del av AP-fondernas hållbarhetsarbete. Etikrådet har också varit en positiv kraft när det gäller att lyfta fram olika hållbarhetsfrågor och har utvecklat ansatser, principer och arbetsprocesser som andra investerare valt att följa. Etikrådets arbetssätt handlar om att lägga engagemang, tid och resurser på dialoger för att påverka bolagen till förbättringar istället för avyttra innehaven. Detta har uppmärksammats i såväl Sverige som internationellt.

Under senare år har Etikrådet anordnat några seminarier kring aktuella hållbarhetsfrågor. Till exempel anordnade Etikrådet 2013 ett klimatseminarium där politiker, intresseorganisationer och investerare diskuterade finansieringen av övergången till ett lågfossilt samhälle. De senaste två åren har Etikrådet arrangerat seminarier för att behandla frågor som rör mänskliga rättigheter. Läs mer om det senaste seminariet på sidan 14.

Bolagsdialoger utgör grunden för verksamheten

Grunden för Etikrådets arbete, som är att genom dialog påverka bolags agerande, har successivt utökats och förbättrats. Etikrådet genomför årligen förebyggande och reaktiva bolagsdialoger, en del i egen regi och en del med hjälp av tjänsteleverantörer. Dessa dialoger förs med bolag över hela världen och handlar ofta om mer än ett hållbarhetsområde.

Etikrådets arbetsmodell är att föra dialog med bolagen för att få till stånd förbättringar. Många dialoger kan avslutas när Etikrådet har uppnått de mål som sattes upp när dialogen inleddes. Även om Etikrådet i många fall haft framgång i bolagsdialogerna, finns det situationer när fortsatt dialog inte bedöms vara meningsfull. I dessa fall har Etikrådet – som en sista åtgärd – rekommenderat AP-fonderna att avyttra innehaven. Under de nio år Etikrådet verkat har Etikrådet rekommenderat AP-fonderna att utesluta totalt 19 bolag. Fyra av rekommendationerna har dock återtagits sedan bolagen upphört med den verksamhet som var orsak till Etikrådets rekommendation för uteslutning.

Förebyggande initiativ och samarbeten

De flesta initiativ som Etikrådet deltagit i har varit samarbetsprojekt med andra globala investerare som har liknande synsätt. Initiativen har berört ett flertal hållbarhetsfrågor som antikorrupktion, mänskliga rättigheter samt miljö- och klimatfrågor. Många av initiativen har varit branschspecifika, exempelvis inom palmolja, gruvindustrin och kakaobranschen (se sidan 9), men även inom läkemedel, tobaks- och textilindustrin.

BOLAGSDIALOGER

PROAKTIVA PROJEKT

KUNSKAPSBYGGGANDE

EXEMPEL PÅ BRANSCHER SOM ETIKRÅDET HAR PÅVERKAT

Palmolja – en råvara med stora hållbarhetsutmaningar

Palmolja är en viktig råvara i många konsumentprodukter, samtidigt som det är en råvara med stora utmaningar vad gäller miljö och sociala aspekter. Etikrådet har tillsammans med andra ägare engagerat sig i ett antal palmoljebolag i syfte att dels öka investerarnas kunskap om palmolja, dels skapa en samsyn hos investerare gällande utvecklingen av hållbar palmolja.

Palmolja

Gruvindustrin

Positiva förändringar i gruvindustrin

Etikrådet initierade 2011 ett projekt med fokus på gruvbranschen. Under den senaste femårsperioden har de dialoger som genomförts inom projektet bidragit till tydliga förbättringar på samtliga områden som diskuterats, exempelvis hälsa och säkerhet, vattenförbrukning, mänskliga rättigheter och specifikt urfolks rättigheter.

Bekämpar barnarbete i kakaobranschen

Kakaoböner odlas oftast i småskaliga jordbruk av miljontals bönder. Råvaran passerar sedan genom en komplex leverantörskedja, där det i princip är omöjligt att få god insyn i vad som sker. Kakaoindustrin har också kritiserats för koppling till barnarbete i leverantörskedjan. Etikrådet stöder sedan flera år ett projekt som syftar till att säkerställa att barnarbete inte förekommer vid kakao-plantager.

Kakaobranschen

NÅGRA AV ETIKRÅDETS BOLAGSDIALOGER

Etikrådets utgångspunkt är att AP-fonderna inte ska ha investeringar i bolag som systematiskt kränker de internationella konventioner som Sverige undertecknat. Upptäcks problem engagerar sig Etikrådet för att få till stånd förbättringar. AP-fondernas ägande är en bra plattform för påverkan.

Larsen & Toubro rekommenderas för uteslutning

Etikrådet har fört en dialog med **Larsen & Toubro** för att få information om bolagets involvering i utvecklingen av atomubåten Advanced Technology Vessel, som sägs ha kapacitet att bära specifika kärnvapenbärande missiler. I enlighet med det ställningstagande som Etikrådet gjort gällande Fördraget om icke-spridning av kärnvapen (Non-Proliferation Treaty, NPT) är detta en kränkning, eftersom Indien inte är en kärnvapenstat enligt fördraget. Larsen & Toubro har i dialogen hänvisat till att projektet kring atomubåten är hemligstämplat, men anser inte att de är involverade i framtagande av kärnvapen.

Etikrådets ståndpunkt är dock att även bolag som medvetet tillverkar skräddarsydda delar av plattformar som används till exempelvis kärnvapen eller klusterbomber kan kopplas till en kränkning av respektive konvention eller fördrag. Det innebär att Larsen & Toubro kan kopplas till kränkning av Fördraget om icke-spridning av kärnvapen.

Etikrådet har därför rekommenderat AP-fonderna att utesluta Larsen & Toubro. Samtliga AP-fonder har följt rekommendationen.

Dammolyckan i Minas Gerais i Brasilien

I november 2015 skedde en allvarlig olycka vid bolaget Samarcos järnmalmgruva i Mariana, Brasilien. Det var den övre av två avfallsdammar som brast, vilket fick till följd att den nedre dammen också rämnade. Sextio miljoner kubikmeter gruvslam drog med sig flera bostadshus och förenade floden Doce, som rinner ut i Atlanten.

Flodområdet påverkades svårt och 19 personer omkom. Samarco samägs av gruvbolagen **Vale** och **BHP Billiton**.

Omfattande utredningar genomförs av myndigheterna för att ta reda på om det är försummelse från bolaget Samarcos sida som ligger bakom olyckan. De tre bolagen har sedan olyckan inträffade vidtagit åtgärder, som att inspektera andra avfallsdammar och att hjälpa invånarna i regionen. I mars 2016 slöts en överenskommelse mellan bolagen och brasilianska myndigheter om att bolagen avsätter 2 miljarder USD för att kompensera för skadorna. Så länge inte annat framkommer betraktar Etikrådet detta som en olycka och följer den fortsatta utvecklingen.

Zijin Mining

Det kinesiska gruvbolaget **Zijin Mining** var med i Etikrådets fokusprojekt inom gruvbranschen, vilket genomfördes för ett par år sedan. Etikrådet fick aldrig till stånd någon dialog med bolaget, som har haft problem med allvarliga incidenter i sin verksamhet. Under 2015 ingick bolaget ett strategiskt partnerskap med bolaget **Barrick Gold** och köpte hälften av det bolag som driver guldgruvan Porgera i Papua Nya Guinea.

Etikrådet rekommenderade 2015 AP-fonderna att utesluta Barrick Gold, eftersom bolaget inte antagit någon policy kring utsläpp av gruvavfall i floder, vilket är den metod som används i Porgera. För att undvika en rekommendation om uteslutning måste bolaget Zijin Mining anta en policy, där man förpliktar sig att inte använda metoden i framtida projekt.

FÖREBYGGANDE DIALOG

Förebyggande dialog som Etikrådet fört med ett bolag under året eller en dialog kring en inträffad incident som bolaget under året klargjort och/eller adresserat på ett adekvat sätt. Totalt 83 bolag vid utgången av 2015.

PÅBÖRJAD DIALOG

Dialog som Etikrådet fört under året med anledning av att en incident har inträffat eller där bolaget ingår i ett förebyggande projekt och där Etikrådet anser att bolaget har åtgärder kvar att vidta. Dialogen med detta bolag kommer därför att fortsätta. Totalt 73 bolag vid utgången av 2015.

TIDSBESTÄMD DIALOG

Dialog med ett bolag där kränkningar av en konvention är verifierad. Denna bolagsdialog är tidsbegränsad och bör maximalt pågå i fyra år. Om dialog inte lett till förbättring efter denna tid rekommenderar Etikrådet respektive fond att avyttra bolaget. Tre bolag var röda vid utgången av 2015.

UTESLUTET BOLAG

Bolag som Etikrådet har rekommenderat AP-fonderna att avyttra. Etikrådet undersöker årligen om den kränkning av internationella konventioner som var orsaken till avyttringen kvarstår. I slutet av 2015 hade Etikrådet rekommenderat AP-fonderna uteslutning av 15 bolag. Samtliga rekommendationer har följts av AP-fonderna.

Bolagsdialoger

Dialog med bolagen är Etikrådets viktigaste verktyg för att åstadkomma förändring och få bolag att agera mer ansvarsfullt. Etikrådet stöder AP-fonderna, i utövandet av aktiv ägarstyrning, genom att påverka bolag att skapa handlingsplaner kring dokumenterade kränkningar och att arbeta förebyggande. En dialog avslutas vanligtvis när målet för dialogen har uppnåtts.

Etikrådet har en tidsgräns på fyra år för reaktiva bolagsdialoger som förs med bolag där konventionskränkningar verifierats av externa experter. Om Etikrådets syfte med bolagsdialogen inte uppnåtts inom fyra år, rekommenderar Etikrådet att AP-fonderna avyttrar bolaget.

Omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter i fiskeindustrin i Thailand

Under sommaren 2014 kom omfattande rapportering om svåra arbetsförhållanden och tvångsarbete i den thailändska fiskeindustrin, som är en viktig underleverantör till många globala bolag. Arbetarna kommer från Myanmar (Burma) och Kambodja. Agenter tar ut olagliga avgifter för att ge dem arbete, vilket binder dem till arbetet på fiskefartyg samt i hamnar och skaldjursodlingar i Thailand med små möjligheter att tjäna in de avgifter de betalat.

Livsmedelsbolaget **Nestlé** bad organisationen Verité att genomföra en analys av bolagets underleverantörer i Thailands fiskeindustri. Verité rapporterade om detta i november 2015 och konstaterade att det förekommer omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter i leverantörsledet. Nestlé arbetar nu på en detaljerad åtgärdsplan som de tänker redovisa under 2016. Bolaget planerar att införa nya krav på alla potentiella leverantörer i området, anlita externa revisorer och redovisa årliga rapporter. Etikrådet anser att Nestlé genom att anlita Verité agerat föredömligt och kommer att fortsätta dialogen med Nestlé för att se hur bolagen implementerar sina åtgärdsplaner.

Det thailändska bolaget **Thai Union Frozen Products** har också kopplats till kränkningar i leverantörsledet och har påbörjat ett åtgärdsprogram, vars implementering Etikrådet kommer att följa.

Posco och Daewoo

Det koreanska stålbolaget **Posco** har de senaste åren varit involverat i ett flertal incidenter, dels i sin egen verksamhet, dels genom dotterbolaget **Daewoo**, där bolaget är majoritetsägare. Under flera år har det förekommit omfattande protester mot Posco, som planerar att avverka stora arealer skog för att bygga ett stålverk nära Paradipi i den indiska delstaten Odisha. Projektet är i nuläget lagt på is och saknar tillstånd. Som svar på den kritik som riktats mot bolagets agerande, lanserade Posco i juni 2014 sin reviderade uppförandekod med tydligare fokus på mänskliga rättigheter. Posco har börjat implementera koden, och Etikrådet kommer att fortsätta följa det arbetet.

Angående Poscos dotterbolag Daewoo har Etikrådet tidigare rapporterat om bolagets arbete mot barn- och tvångsarbete i bomullsodlingar i Uzbekistan. Daewoos dotterbolag PT Bio Inti Agrindo har även anklagats för att planera palmoljaplantager i ett biologiskt unikt regnskogsområde i Indonesien. Daewoo planerar att genomföra en hållbarhetsanalys av projektet, och Etikrådet avvaktar resultatet från den.

Mattel och leksakstillverkning i Kina

Det fortsätter att komma in rapporter kring dåliga arbetsförhållanden hos kinesiska leksakstillverkare. Bolaget **Mattel** har insett behovet av att ytterligare stärka sina rutiner och rapportering. De har till exempel reviderat sina globala tillverkningsprinciper. Etikrådet följer det pågående utvecklingsarbetet för att se att det får genomslag i praktiken.

Cancer av arbetet

Sedan 2007 har ett trettiotal nuvarande och tidigare anställda vid **Samsung Electronics** fått leukemi, och elva personer har avlidit till följd av sjukdomen. Som det bakomliggande skälet pekar personalen på bolagets tillverkning där cancerframkallande faktorer, som exponering för gifter och strålning, förekommer. Detta bestrider bolaget. I september 2015 inrättade Samsung ett ersättningsutskott och började betala ut ersättning till sina tidigare anställda, för att täcka behandling av sjukdomen. I ett möte med bolaget i Seoul i december 2015 tog Etikrådet upp frågan.

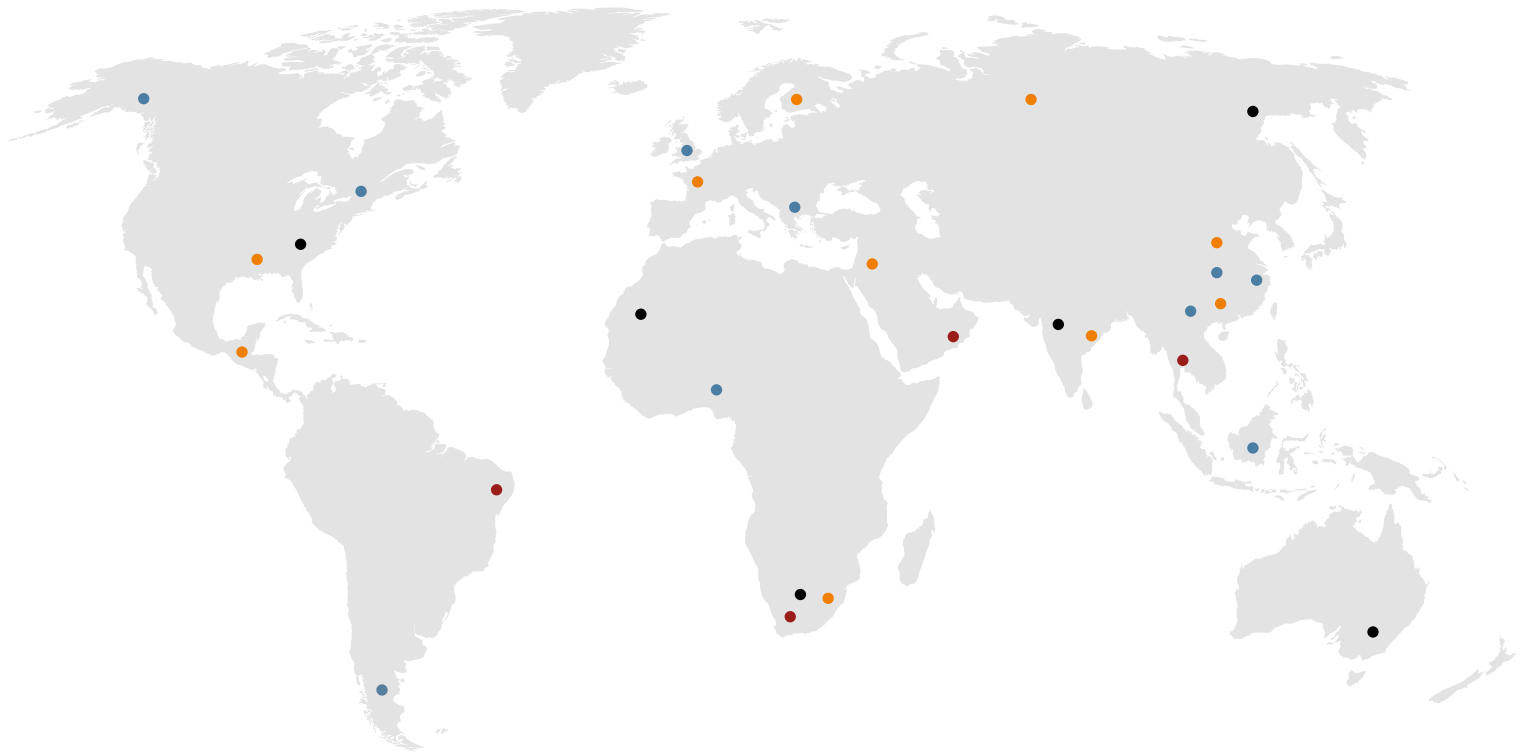
I början av januari 2016 meddelade Samsung att de förlikats med de berörda familjerna och inrättat en oberoende tredjepartskommitté i syfte att kontrollera säkerhetsnormerna på sina anläggningar.

Fortsatta rapporter om dåliga arbetsförhållanden i leverantörskedjan

Uniqlo, ett dotterbolag till **Fast Retailing**, har vid ett par tillfällen rapporterats använda kinesiska och kambodjanska underleverantörer, hos vilka det råder undermåliga arbetsförhållanden. Bland överträdelserna märks en brist på personlig skyddsutrustning, exponering för mycket höga temperaturer och för mycket övertid. Bolaget har höjt övervakningen hos sina nyckelleverantörer. Etikrådet försökte vid ett besök i Japan få till stånd ett möte, men bolaget var då i så kallad "tyst period" på grund av årsrapport. Etikrådet fortsätter att följa bolagets arbete med frågorna.

Hälsa och säkerhet

Siam Cement har under 2015 fokuserat på hälsa och säkerhet i produktionen, en av bolagets allra största utmaningar. Anställda och chefer har utbildats, och ersättningssystem för ansvariga har fått tydligare koppling till nyckeltal för hälsa och säkerhet. Antalet olycksfall har minskat men från en hög nivå. Samtliga leverantörer har skrivit på den uppförandekod som bolaget antog 2013.

Fortsatt arbete med mänskliga rättigheter

Arbetet med mänskliga rättigheter hos bolaget **MTN** fortsatte under 2015. Tolv områden där det behöver tydliggöras hur mänskliga rättigheter ska integreras i riskanalysen har identifierats. Utarbetandet av riktlinjer, checklistor och andra hjälpmedel har påbörjats. För vissa områden har de testats vid faktiska situationer.

Skräddarsydd övervakningsutrustning skäl för uteslutning

Etikrådet rekommenderade i början av 2015 AP-fonderna att exkludera **Motorola solutions** med anledning av att bolaget har levererat skräddarsydd övervakningsutrustning till bosättningar på Västbanken, vilket strider mot internationell humanitär rätt.

Målet för Etikrådets dialog har varit att bolaget ska upphöra att leverera övervakningssystem med

tillhörande tjänster till bosättningar som ligger på ockuperad mark. Etikrådet har, tillsammans med amerikanska investerare, bland annat genom att lägga aktieägarförslag till Motorola Solutions årsstämma 2014, försökt få bolaget att göra en översyn av dels sin policy rörande mänskliga rättigheter, dels tydliggöra hur bolaget förhåller sig till bland annat fjärde Genèvekonventionen.

Motorola Solutions har som svar till aktieägarförslaget sett över sin policy, men Etikrådet och de andra investerarna önskade se mer omfattande förändringar. Dialogen har pågått i fyra år och Etikrådet har, med alla medel, försökt få till stånd en förändring utan att lyckas. Etikrådet rekommenderade därför AP-fonderna att utesluta Motorola Solutions, eftersom verksamheten kan kopplas till kränkningar av fjärde Genèvekonventionen.

VÄRD FÖR SEMINARIUM OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

AP-fondernas Etikråd vill bidra till ökad kunskap om olika hållbarhetsfrågor och initierade därför ett seminarium i november om FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter, de så kallade Ruggie-principerna. Seminariet fungerade som en start för flera av bolagen att inleda ett internt arbete med att granska den egna verksamheten och skapa processer för att förebygga kränkningar av principerna.

AP-fondernas Etikråd var i november 2015 värd för ett nordiskt seminarium om FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter, de så kallade Ruggieprinciperna. Dessa har även integrerats i OECD:s riktlinjer för multinationella företag. Etikrådet anordnade seminariet tillsammans med några av Nordens största institutionella investerare, ATP i Danmark, Folketrygd-fonden i Norge och Ilmarinen i Finland. Syftet var att inspirera nordiska bolag att implementera och rapportera om Ruggie-principerna. De innebär att bolagen ska ha processer för att kunna identifiera, hantera och redogöra för den påverkan deras verksamhet har för mänskliga rättigheter.

Ett annat syfte med seminariet var även att uppmuntra en förtroendefull dialog mellan de femtioåttio närvarande nordiska bolagen och kapitalförvaltarna så att de skulle kunna dela erfarenheter med varandra.

Seminariet uppskattades och var för några bolag ett första steg i att skapa en bättre förståelse för det ansvar de har inom området. Seminariet var, enligt deltagande bolag, också till hjälp inför uppstarten av interna processer.

Förutom Shift, en organisation för implementering av Ruggie-principerna, var Tele2, Ericsson och H&M inbjudna talare på seminariet. Bolagen har tillsammans med Shift genomfört ett arbete för att tillämpa principerna i sina verksamheter.

FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter

...är ett ramverk som har tagits fram av FN:s särskilda representant för mänskliga rättigheter inom näringslivet Johan Ruggie.

Ramverket består av tre principer som ska vägleda bolagen i deras arbete med mänskliga rättigheter.

Ramverket betonar

- statens ansvar att skydda mänskliga rättigheter (**Protect**)
- bolagens ansvar att respektera dem (**Respect**)
- det gemensamma ansvaret att åtgärda problem (**Remedy**).

Stater har fortfarande det grundläggande ansvaret för att värna om mänskliga rättigheter, men med John Ruggies principer har det tydliggjorts hur bolagen bör agera. Bolagen ska bland annat göra en genomlysning av hur deras verksamhet kan påverka mänskliga rättigheter, vilket för investerare kan innebära att analysen av bolagens riskhantering och eventuella kränkningar som uppkommer underlättas.

För mer information se:
www.business-humanrights.org

KAKAO – SAMARBETE MOT BARNARBETE

Etikrådet har sedan flera år deltagit i ett projekt som syftar till att förhindra barnarbete bland kakaobönder. Dialoger med ett antal kakaoinköpare har förts men också med andra företrädare för branschen. Kakaoindustrin har under många år kritiserats för sin koppling till barnarbete i leveranskedjan, framförallt för sina inköp från Västafrika, där 70 procent av världens kakaoböner produceras.

Komplex fråga

Kakaobönorna odlas i liten skala av miljontals bönder och passerar sedan genom en komplex leveranskedja. Hundratusentals barn beräknas arbeta på kakaoplantager, en del av dem med riskfyllda uppgifter. Det kan röra sig om att bära tungt eller risken för att exponeras för bekämpningsmedel. Arbeta på plantager förhindrar också barn från att gå i skolan.

I slutet av 2014 hade World Cocoa Foundation en konferens i Köpenhamn, där representanter från choklad- och kakaoindustrin, återförsäljare, kakaoproducerande länders regeringar, ideella organisationer, den akademiska världen och forskningsinstitut från drygt 20 länder deltog. De delade med sig av sina kunskaper om den senaste utvecklingen av hållbarhet inom kakaosektorn samt vilka förbättringar som skett av böndernas försörjning.

Konferensen i Köpenhamn avslutades med ett rundabordssamtal mellan deltagare från kakaobranschen och investerare, i vilket Etikrådet deltog. Där diskuterades olika lösningar på barnarbete och hur frågan ska fortsatt behandlas. Barnarbete är inte en isolerad fråga för kakaobranschen utan förekommer i många fattiga bondesamhällen, där barnens arbetskraft ofta anses nödvändig för att familjerna ska klara sin försörjning. Bristen på ekonomiska möjligheter i dessa samhällen har också resulterat i att ungdomar väljer att flytta in till städerna.

En utmaning för kakaoindustrin är därför inte bara att bekämpa barnarbete, utan också att göra kakaoodling attraktivt för nästa generation så att ungdomar stannar kvar i dessa samhällen. Det är viktigt för att branschen ska undvika brist på arbetskraft och råvaror. Idag är den genomsnittliga åldern för kakaoodlare i Västafrika en bra bit över 50 år.

Brev och möten med kakaobolagen

Under 2015 har Etikrådet, tillsammans med flera andra investerare, skrivit brev till ett flertal av världens största kakaobolag. Dessa brev har sedan följts upp med telefonmöten med bolagen. Syftet med aktiviteterna har varit att få bolag att rapportera resultat av de projekt bolagen bedriver bland kakaobönder i Västafrika. De ska bland

annat kunna visa att deras program för kakaoodlare och andra initiativ är effektiva. Det gäller till exempel att öka intäkterna för kakaoodlare, förbättra tillgången till skola för barn och att förbättra systemen för att upptäcka barnarbete.

Branschen samarbetar

Cocoa Action är ett initiativ som startades under 2014 och koordineras av World Cocoa Foundation. Syftet med Cocoa Action är att samordna och anpassa hållbarhetsarbetet i världens största kakao- och chokladbolag, bland annat genom ökat samarbete mellan branschen och regeringar i länder där kakao odlas. Cocoa Action fokuserar i nuläget på Ghana och Elfenbenskusten, som tillsammans står för cirka 55 procent av världens nuvarande kakaoproduktion. Initiativet kommer senare att utvidgas till andra kakaoproducerande länder.

Många kakaobolag är engagerade i Cocoa Action, bland dem finns: Barry Callebaut, Cargill, The Hershey Company, Mondelez International, Nestlé och Olam.

Även om mycket återstår att göra, diskuteras lösningar på hur bolag som är med i Cocoa Action ska komma tillrätta med problemen i branschen och få till stånd konkreta åtgärder på plats i Västafrika. Detta gör att Etikrådet ser försiktigt positivt på utvecklingen framöver. I Etikrådets fortsatta engagemang i kakaobranschen kommer utvecklingen och de åtgärder som nu diskuteras att följas upp.

PALMOLJA – EN RÅVARA MED STORA HÅLLBARHETSUTMANINGAR

Palmolja är den mest använda vegetabiliska oljan i världen och en viktig råvara i olika konsumentprodukter som till exempel kosmetika, tvål, tvättmedel, biodiesel och flera olika livsmedel.

Palmolja är också en viktig råvara för flera bolag, som AP-fonderna har innehav i. För de länder där palmoljan tillverkas är det en viktig näring för att befolkningen ska få ökade inkomster och bättre levnadsstandard. Palmoljaodlingar drivs till stor del av småskaliga jordbruk och familjeföretag. I till exempel Indonesien utgör dessa cirka 40 procent av landets palmoljaodlingar. Ett traditionellt sätt att öka produktionen av palmoljaodlingar är att öka arealen på plantagen genom avbränning av skog. Att få till stånd förändringar i produktionsmetoderna och få spårbarhet är två stora utmaningar för branschen. Samtidigt är palmolja en råvara med stora utmaningar vad gäller miljö och sociala aspekter.

Investerarsamarbete för hållbar produktion

Etikrådet deltar sedan ett par år i ett samarbete mellan internationella investerare. Det samordnas genom FN:s Principles for Responsible Investments (PRI) och verkar för ökad hållbarhet inom palmoljaodlingar. En hållbar produktion förutsätter dock ökad effektivitet på befintliga plantager samt avsättning, efterfrågan och betalningsvillighet för certifierad hållbar palmolja. Utbildning av lokalbefolkning, ökad spårbarhet och uppföljning är

andra viktiga faktorer för att en hållbar produktion ska kunna skapas, vilket är en förutsättning för att bevara hög biodiversitet och värdefull regnskog.

Stora utsläpp av växthusgaser

Produktionen av palmolja är förenad med stora utmaningar. 2015 härjade stora och svåra skogsbränder i framförallt Indonesien, ofta startade vid avbränning av skog – i syfte att skapa ny odlingsbar mark till palmoljaodlingar – eller för att bränna ner äldre palmoljaodlingar, som är mindre produktiva. Skogsbränderna var omfattande och pågick under flera månader. Även omkringliggande länder drabbades svårt av rök från bränderna. De dagliga utsläppen av koldioxid uppskattades överstiga de dagliga utsläppen från hela USA. Insatserna för att försöka få kontroll över bränderna var omfattande.

Under 2015

Under 2015 har PRI:s arbetsgrupp med globala investerare haft dialoger med ett antal bolag samt ett antal separata möten inom arbetsgruppen. Investerarnas dialoger med bolagen fokuserar på bolagens arbete med att implementera och följa upp sina policyer rörande bland annat

Oljepalmen bär frukt året om och är en mycket attraktiv växt att odla för både småskaliga jordbruk och storföretag.

Produktionen av palmolja är förenad med stora utmaningar.

avskogning och odling på torvmark samt processerna för att lokalbefolkningens rättigheter inte ska kränkas.

Investerargruppen arbetar också för ökad spårbarhet av var palmoljan odlats och för ökad transparens i rapporteringen. Det läggs även vikt vid hur bolagen hanterar särskilda problem och eventuella incidenter i verksamheten. Långsiktiga utmaningar som diskuterats vid dialogerna med bolagen är hur de arbetar för att lära ut skonsammare och effektivare odlingsmetoder av marken till lokalbefolkningen. Detta är ett led i att försöka minska avskogning och användning av eld i skogs- och jordbruk.

Problematiken med den relativt låga efterfrågan på

certifierad palmolja samt utmaningarna med de ofta svaga legala och samhälleliga strukturerna i de länder där palmoljan produceras, diskuteras också i arbetsgruppen. På agendan står även bolagens arbete med att utveckla metoder för att kartlägga och kategorisera markens skyddsvärde, så att arbetet kan göras mer systematiskt och med högre tillförlitlighet.

ATT FÖRHINDRA KORRUPTION – ETT LÅNGSIKTIGT ARBETE

Ett välfungerande antikorrupsionsarbete är viktigt för både investerare och kunder. Antikorrupsion är en av Etikrådets fokusområden. Årets dialoger har gett goda resultat och arbetet fortsätter.

Det långsiktiga arbetet att förhindra korruption i bolag, där AP-fonderna har investerat, fortsätter att stå högt upp på agendan i Etikrådets förebyggande projekt. Etikrådet har under fem års tid deltagit i olika antikorrupsionsprojekt, som samordnats genom PRI. Det senaste projektet, där 34 investerare från hela världen med investeringar på mer än 2 700 miljarder USD deltog, avslutades under 2015. Projektet fokuserade på ett trettiotal globala bolag och kan anses ha varit framgångsrikt, eftersom flera av bolagen redovisar tydliga förbättringar.

Utgångspunkten för investerarnas dialoger med bolagen var, liksom vid tidigare projekt, en analys gjord av Transparency International. I analysen användes 13 olika indikatorer rörande bolagens förebyggande arbeten för att hindra korrupta beteenden i verksamheten. Investerargruppen valde att lägga till ytterligare fem indikatorer för att fånga in bolagens ambitionsnivå samt bolagskulturen. Uppgifter om bolagens styrelser har utsett någon ansvarig för antikorrupsionsarbetet är exempel på en indikator som lagts till.

Analysen är underlag för dialogerna

Utifrån en utvärdering av det enskilda bolaget, och vad som anses som det bästa sättet att arbeta mot korruption, har en analys kunnat göras. Analysen har sedan fungerat som underlag för diskussionen med bolaget. Fokus i diskussionerna har legat på de brister och förbättringsområden som analysen visat på för respektive bolag.

I stort sett alla bolag besvarade investerarnas frågor antingen via möten, telefonkonferenser eller i skriftlig form. Det visade sig att flera av bolagen bedrev ett antikorrupsionsarbete, dock utan att alls rapportera om det eller ytterst knapphändigt. I dessa fall kunde bolagen, genom några enkla justeringar och förtydliganden, räta ut flera av de frågetecken investerarna hade.

Transparency Internationals 13 indikatorer

- Publikt åtagande att följa lagar
- Uppförandekod för alla anställda och styrelseledamöter
- Uppförandekod för leverantörer
- Uppförandekod gällande för agenter
- Uttalande om nolltolerans mot korruption
- Anställdas möjlighet att rapportera konfidentiellt
- Förbud mot repressalier vid rapportering
- Krav på regler för gåvor, gästfrihet, resor
- Utbildningsprogram på plats
- Stöd till ledande befattningshavare
- Regelbunden översyn av arbetet mot korruption
- Redovisning av politiska bidrag
- Förbud mot "facilitation payments"

Etikrådet hade huvudansvar för dialogen med fyra asiatiska bolag, där utmaningarna på korruptionsområdet är stora. Med tre av bolagen fick Etikrådet till stånd en dialog och kunde under året konstatera tydliga förbättringar i två av dem. Antikorrupsionsarbete är en utmaning och Etikrådet ser positivt på att dessa diskussioner kom till stånd. Etikrådets engagemang i arbetet mot korruption kommer att på olika sätt fortsätta i syfte att få bolagen att stärka sitt antikorrupsionsarbete.

VILKEN SKATT SKA BOLAG BETALA?

Bolagens skatteplanering är en fråga som engagerar både Etikrådet och AP-fonderna. Riskerna som kan kopplas till så kallad aggressiv skatteplanering gör området till en kärnfråga för investerare.

Skatteplanering och bolagens skattebetalningar har diskuterats en hel del de senaste åren. Media har uppmärksammat många fall, där bolag visserligen följer skattelagstiftningens bokstav men kanske inte dess anda, så kallad aggressiv skatteplanering. Regelverken har ändrats och diskussioner om ytterligare skärpningar pågår. Exempelvis har OECD:s riktlinjer för stora företag slagit fast att det är styrelsens ansvar att se till att "de risker som är förknippade med beskattning, det vill säga den ekonomiska risken och risken att inte följa reglerna och förlora i anseende, är fullständigt identifierade och utvärderade."

Politiker skapar regelverket

Hur hög skattenivån ska vara, på vilket sätt skatterna ska tas ut och hur skatterna ska fördelas mellan olika skattesubjekt är politiska frågor, som inte ska beslutas av finansmarknadernas aktörer. Hur skattebetalningarna ska fördelas mellan olika länder är frågor för ländernas parlament respektive skattemyndigheter. Investerare, bolag och individer ska följa skattelagstiftningen och tillämpningen. De har därmed rätt att minska skattebetalningarna genom att verka inom lagarnas gränser, skatteplanering.

Aggressiv skatteplanering

När bolag använder aggressiv skatteplanering ökar riskerna för att bolagets och ägarnas trovärdighet påverkas negativt. Aggressiv skatteplanering medför också en ökad finansiell risk, vilket kan påverka värdet av bolaget negativt. Detta är huvudskälen till att Etikrådet och AP-fonderna engagerar sig i skattefrågan. Ytterligare risker med aggressiv skatteplanering är bland annat att:

- Den medför att skattelagstiftningen skärps så att bolagets framtida vinster efter skatt minskar kraftigt.
- Bolagets anseende hos kunder och andra intressenter påverkas negativt när skattebeteendet uppmärksammas.
- Risken för att skatteutredningar och skatterevisioner påverkar bolagets skattekostnader skapar en finansiell osäkerhet.
- Det finns även risk för att relationerna till lokala eller nationella myndigheter försämras, vilket i sin tur kan medföra förseningar eller förlust av tillstånd att bedriva verksamhet.

Att minska skattebetalningarna genom transaktioner eller andra åtgärder som ligger utanför lagens gränser, skatteflykt eller skattefusik, är inte tillåtet.

Styrelsens ansvar

AP-fonderna förutsätter att alla bolag följer tillämpliga lagar och regler, såväl på skatteområdet som på andra områden. Ansvaret för detta ligger ytterst på bolagets styrelse. Att kontrollera att så sker är inte en fråga för ägarna eller investerarna utan för nationella skattemyndigheter, bolagets revisorer och rättsvårdande myndigheter.

Ökad transparens

Etikrådet och AP-fondernas uppfattning är att ökad öppenhet och frivillig redovisning bidrar till att minska riskerna. Ökad öppenhet underlättar också för investerare att analysera och bedöma bolagets skatterisker. Bolagets styrelse bör besluta om en skattepolicy som bland annat inkluderar de principer som styr hanteringen av skatter.

OECD riktlinjer för stora företag

www.oecd.org

OECD BEPS

www.oecd.org/ctp/beps-2015-final-reports.htm

PRI Engagement Guidance on Corporate Tax Responsibility

<http://www.unpri.org/publications/>

I FOKUS: KLIMAT

AP-fonderna och Etikrådet har under lång tid arbetat för att förbättra bolagens klimatrapportering. Det är viktigt att alla aktörer, såsom politiker, näringsliv, investerare och intresseorganisationer, samarbetar. Investerarnas uppgift är ofta att sätta press på bolagen och skapa snabbare förändring än vad det politiska systemet gör. Politikens viktigaste uppgift är att se till att det finns tydliga globala regler, både för investerare och bolag, för att på så sätt förenkla för hållbara investeringar.

COP21

Klimatförändringarnas förväntade effekter och bedömningar om hur jorden drabbas vid olika förväntade temperaturhöjningar har beskrivits i ett stort antal rapporter. En viktig slutsats är att hur samhället hanterar klimatförändringarna globalt kommer att ha stora effekter på avkastningar och risker, därmed även på framtida pensioner.

Det är synnerligen positivt att världens länder, vid FN:s konferens om klimatförändringar i Paris (se ruta nedan), lyckades enas om ambitionerna att hålla den globala uppvärmningen klart under två grader fram till 2100. Det återstår dock en hel del arbete för att se till att målet uppnås.

AP-fonderna har på olika sätt integrerat klimatfrågan i sina investeringsprocesser (se respektive webbplatser). Etikrådets arbete i frågan handlar om att påverka bolagen till att höja ambitionerna, stödja och delta i internationella projekt samt att påverka beslutsfattare att ta större hänsyn till klimatfrågan.

Etikrådet arbetar för att höja bolagens klimatambitioner

AP-fonderna och Etikrådet har genom sitt engagemang i CDP under drygt tio år uppmuntrat AP-fondernas portföljbolag att samla in relevant klimatdata samt redovisa de strategiska överväganden bolagen gör kring frågan.

Under 2015 har extra fokus lagts på de stora oljebolagen. De AP-fonder som vid tidpunkten hade innehav

i bolagen var med och la fram aktieägarförslag på både **BP:s** och **Shell's** bolagsstämmor, där bolagen ombads att höja ambitionen gällande klimatfrågan till den högsta nivån, A (Aiming for A). Förslaget innebär att bolagen ska utöka sin rapportering gällande utsläpp av växthusgaser, utvärderingen av projektportföljen gentemot relevanta scenarier för perioden efter 2035, sina planer kring forskning och utveckling för energilösningar med låga koldioxidutsläpp samt hur de inkluderar hållbarhet i sina indikatorer.

Styrelserna i bolagen rekommenderade aktieägarna att stödja förslaget, vilket i princip fick fullt stöd från aktieägarna. AP-fonderna tog därför initiativet vidare till **Statoil**, där samma resultat uppnåddes. Tillsammans med andra investerare har Etikrådet påbörjat uppföljningsarbetet kring hur bolagen kommer att gå till väga för att identifiera och uppnå den högre ambitionen i klimatfrågan. Etikrådet arbetar också med andra investerare rörande möjligheten att ställa samma typ av krav för fler bolag.

Etikrådet och AP-fonderna värd när CDP publicerade årsrapporten 2015

I samband med att CDP publicerade den nordiska rapporten för 2015 i början av november stod AP-fonderna som värd för ett välbesökt evenemang i Stockholm. Etikrådet redogjorde för en del av de engagemang som Etikrådet och AP-fonderna har i klimatfrågan. Speciellt behandlades Aiming for A-projektet. CDP presenterade den nordiska rapporten och ett antal bolag fick utmärkelser för sitt klimatarbete och klimatrapportering.

COP21

Global uppvärmning under 2 grader

FN:s konferens om klimatförändringar i Paris 2015 (COP21) ägde rum mellan den 30 november och 12 december 2015. Ett möte hålls årligen mellan parterna i FN:s ramkonvention om klimatförändringar (klimatkonventionen), och mötet i Paris var det 21:a i ordningen. Deltagarna kom överens om ett klimatavtal i vilket alla världens länder förbinder sig att bidra till en minskning av växthusgaser i syfte att hålla den globala uppvärmningen klart under 2 grader, och sträva efter att hålla den under 1,5 grader, till år 2100.

AP-FONDERNA DRIVER PÅ STANDARDISERINGEN AV KOLDIOXIDAVTRYCK

Koldioxidavtryck för en investeringsportfölj beskriver hur mycket växthusgaser som bolagen släpper ut i förhållande till investerarens ägarandel i respektive bolag. AP-fonderna har gemensamt har under 2015 arbetat aktivt för att skapa en standard för att öka investerarens transparens inom detta område och påverka bolag att utöka sin rapportering.

Koldioxidavtrycket ger ett underlag för att bedöma vissa klimatrelaterade finansiella risker, som till exempel vad ett pris på koldioxid skulle kunna innebära för värdet på portföljen. Information om bolagens rapportering om koldioxid kan också fungera som underlag för att påverka bolagens klimatarbete samt driva på tillgängligheten av data och dess kvalitet.

Arbetet med att ta fram en standard har skett i samarbete med alla AP-fonder. AP-fonderna har enats om att redovisa sina koldioxidavtryck med tre indikatorer (se faktaruta), de för närvarande vanligast förekommande måtten. AP-fonderna kommer även att redovisa hur stor andel av respektive AP-fonds kapital som koldioxidavtrycket avser samt hur stor andel som baseras på rapporterade utsläppsiffror respektive estimerade koldioxidutsläpp.

Hur användbart är koldioxidavtryck som mått?

Koldioxidavtryck ger viktigt kunskap, men det är många klimatspekter som måtten inte fångar upp. Koldioxidavtryck mäter nämligen bara delar av en investerings totala klimatpåverkan, eftersom utsläpp från till exempel leverantörskedjan sällan inkluderas, data saknas eller behöver uppskattas, information om fossila reserver inte finns med och inte heller hur klimatsmarta bolagens produkter/affärsstrategier är. Ett koldioxidavtryck ger inte någon information om en investeringsportföljs fysiska klimatrisker eller vidare konsekvenser av en striktare klimatlagstiftning. Koldioxidavtrycket talar inte heller

om i vilken utsträckning investeringsportföljen är positionerad för en övergång till ett koldioxidsnålt samhälle.

Än så länge finns det inte några etablerade mätmetoder och indikatorer för att ge en fullständig klimatbild av en investeringsportfölj. Etikrådet är med och driver arbetet som pågår för att utveckla en standardisering av metoder för att mäta och redovisa investeringars klimatrisker, klimatmöjligheter och klimatpåverkan.

Alla AP-fonder, Första, Andra, Tredje, Fjärde, Sjätte och Sjunde AP-fonden, redovisar följande tre indikatorer för koldioxidavtryck:

1. Det absoluta koldioxidavtrycket för aktieportföljen motsvarande ägd andel av bolagens sammanlagda utsläpp (tCO₂e).
2. Koldioxidintensitet, där absolut koldioxidavtryck relateras till ägarandel av bolagens marknadsvärde (tCO₂e/MSEK).
3. Koldioxidintensitet, där absolut koldioxidavtryck relateras till ägarandel av bolagens omsättning (tCO₂e/MSEK).

Mer information om respektive fonds koldioxidavtryck i AP-fondernas årsrapporter.

BOLAGSBESÖK I SYDKOREA

Globala varumärken med stora utmaningar

För Etikrådet handlar dialog om mer än bara e-post och telefonsamtal. För att verkligen känna bolagen på pulsen och följa upp deras arbete besöker Etikrådet ett antal bolag på plats. Bolagsbesök och dialoger vid fysiska möten sänder en tydlig signal till bolagen att frågeställningarna är viktiga.

Besök på plats ger insikt om att samma frågeställning kan ha olika utmaningar på olika marknader. Det gör det lättare för Etikrådet att förstå vad som är rimligt att kräva, vilka områden som måste prioriteras och vad som är väsentligt för att bolagen ska kunna göra förbättringar. AP-fonderna har innehav i flera stora sydkoreanska bolag med globalt starka varumärken. Korruption är ett problem i flera av bolagen. Ett annat prioriterat problemområde för Etikrådet vad gäller dessa bolag är farlig arbetsmiljö.

”EN FÖRETAGSKULTUR I FÖRÄNDRING”

”Bolagen tar allt större ansvar.”

Sydkorea har de senaste åren hamnat i skymundan av den dramatiska tillväxten i Kina. Flera bolag i Sydkorea har blivit stora globala varumärken samtidigt som hållbarhetsarbetet inte alltid har utvecklats i samma takt.

Ökat fokus på mänskliga rättigheter

Stålkonglomeratet **Posco**, med dotterbolaget **Daewoo**, har haft incidenter gällande kränkningar av mänskliga rättigheter, vilket Etikrådet tidigare rapporterat om. Bland annat köper Daewoo bomull från Uzbekistan, där det rapporterats om både barnarbete och tvångsarbete. Sedan detta uppdagades uppges förekomsten av barnarbete i princip ha förvunnit och tvångsarbete minskat.

Posco har haft omfattande problem med att kunna bygga ett nytt stålverk i Indien. Det har under en period varit svårt att få respons från Posco, men genom att besöka bolaget på plats fick Etikrådet möjlighet att tydliggöra vikten av att bolaget löser de befintliga problemen. Se vidare sidan 12.

Granskningar motverkar korrupktion

Sydkorea har även haft problem med korrupktion och det finns ett behov av att förändra

företagskulturen generellt. Under besöket fick Etikrådet intrycket att förändringar tycks vara på gång från bolagens sida, men också från reglerande myndigheters sida. De har bland annat tillsatt åklagare som specialgranskar upphandlingar i försvarsindustrin.

Sydkorea har en omfattande varvsindustri och **Hyundai Heavy Industries** är ett av världens största varvsbolag. Konkurrensen är hård med fallande global efterfrågan på skepp och hård kostnadspress från kinesiska bolag, eftersom varvsindustrin är personalintensiv. Bolaget har haft problem med olyckor i

verksamheten och de senaste åren också med återkommande strejker.

Samsung Electronics har haft en del problem i produktionen. Bolaget har under en tid haft en dispyt med familjer till tidigare anställda som fått leukemi. Personalen har pekat på bolagets produktionsprocesser som skäl till sjukdomen. Under hösten upprättade bolaget en fond för tidigare anställda så att de kan få ersättningar om de blivit sjuka. Bolaget har också arbetat med uppföljningssystem och tillvägagångssätt för att hantera leverantörer som inte lever upp till bolagets krav. Se vidare sidan 12.

Fakta om Sydkorea¹

- 50,4 miljoner invånare
- BNP/Capita 27 970 USD
- Förväntad livslängd 81 år
- Ett av världens tätast befolkade länder
- Viktigaste exportvarorna: elektronik, oljeprodukter, metallvaror, bilar

1. Källa Landguiden Utrikespolitiska institutet

BOLAGSBESÖK I MEXIKO

Ökad transparens på agendan i en av världens största ekonomier

Mexiko är inte bara en av världens största ekonomier, utan även den första latin-amerikanska medlemmen i OECD. Landet har över 120 miljoner invånare och en medianålder under 30 år. Exempel på faktorer som påverkar företagandet i landet är den höga kriminaliteten, främst förekomsten av knarkkarteller, och införandet av sockerskatter i syfte att stävja en utbredd övervikt.

Att göra bolagsbesök i Mexiko är en del av Etikrådets satsning på tillväxtmarknaderna. Hållbarhetsriskerna är ofta större på tillväxtmarknader än i Europa och Nordamerika. Rapporteringen från bolagen är generellt sämre och den externa bevakningen som genomförs av olika organisationer är inte lika vanligt förekommande. Bolagen har stor potential att förbättra hållbarhetsarbetet, vilket innebär att Etikrådet har möjlighet att göra skillnad genom att träffa bolagsledningarna på plats.

Med stor råvaruproduktion, hög kriminalitet, en stor andel av befolkningen som enligt WHO är överviktig står bolag verksamma i Mexiko inför en rad olika utmaningar. Hållbarhetsrisker kopplade till miljö, socialt ansvarstagande, mänskliga rättigheter och korruption borde därför vara av hög prioritet.

Etikrådet träffade i juni 2015 tio olika bolag, varav sex återfinns i AP-fondernas portföljer, för att få en bättre uppfattning om villkoren för företagande och för att påverka bolagen i en positiv och hållbar riktning.

”POTENTIAL ATT FÖRBÄTTRA HÅLLBARHETEN”

”Sockerskatt för att förbättra hälsan.”

Kriminalitet hinder för transparens

Med kriminaliteten i landet som en del av vardagen har de flesta bolag varken logotyper på fasaderna till sina kontor eller foton av ledningen på sina webbplatser eller i årsredovisningarna. Generellt är bolagens transparens med olika typer av information relativt låg, något Etikrådet vill förbättra.

Ett av bolagen där ökad transparens stod högt på agendan vid Etikrådets bolagsbesök var **América Móvil**, världens fjärde och Latinamerikas största mobiloperatör. De största utmaningarna för Etikrådet är att kunna påverka bolaget att bli mer transparent och påvisa affärsvärdet av att bolaget integrerar hållbarhet i verksamheten. Efter en längre tids dialog har bolaget förbättrat sitt hållbarhetsarbete och ökat transparensen. Exempelvis ska bolaget publicera sitt koldioxidavtryck 2016.

Sockerskatter sätter press på bolagen

Mexiko är ett av de länder i världen som har högst andel överviktiga invånare, cirka 64 procent, att jämföras med Sveriges cirka 56 procent. Nyligen införde Mexiko två olika sockerskatter i ett försök att stävja utvecklingen.

AP-fonderna har innehav i **Grupo Bimbo**,

världens största brödproducent, som nu går igenom hela sitt sortiment för att dra ner på sockret av hälsoskäl. Bolaget har en bra hållbarhetsredovisning och ligger i framkant vad gäller krav vid användning av palmolja. Bolaget saknar dock en övergripande vattenriskanalys, vilket Etikrådet uppmanat dem att åtgärda.

Säkrare arbetsplatser eftersträvas

I **Cemex**, världens största cementproducent och ett av bolagen i AP-fondernas portföljer, har det förekommit korruption och ett flertal arbetsplatsolyckor.

Bolaget bör utöka sina åtgärder för att minska dödsolyckor och föreslås införa rörlig ersättning baserat på lägre antal incidenter rörande hälsa och säkerhet. Vad gäller korruptionen fortsätter Etikrådet att uppmana till ett förbättrat compliancearbete och ökad transparens i fråga om exempelvis bolagsstyrning.

Frågorna under bolagsbesöken berörde områden som är svåra att förändra på kort sikt. Etikrådet fortsätter med dialogerna och påverkan i syfte att få till stånd en förändring på lång sikt.

Fakta om Mexiko¹

- 124 miljoner invånare
- BNP/capita 10 361 USD
- Förväntad livslängd 77 år
- Medianålder 27 år
- Läs- och skrivkunnigheten är 94 %
- Över 64 % överviktiga² enligt WHO
- Hög kriminalitet

1. Källa Landguiden Utrikespolitiska institutet
2. Definition BMI större än 25 för personer över 18 år. Källa Världshälsoorganisationen WHO.

ETIKRÅDETS LEDAMÖTER

Etikrådet bestod under 2015 av två ledamöter från respektive AP-fond. Ordförandeskapet, som alternerar mellan AP-fonderna, innehades 2015 av Ossian Ekdahl, Första AP-fonden, och har 2016 övergått till Ulrika Danielson, Andra AP-fonden.

FRÅN VÄNSTER TILL HÖGER: Christina Olivecrona, Lil Larås Lindgren, Arne Löw, Peter Lundkvist, Ossian Ekdahl, Nadine Viel Lamare, John Howchin, Ulrika Danielson, Pia Axelsson.

Första AP-fonden

www.ap1.se

OSSIAN EKDAHL

Ordförande 2015

NADINE VIEL LAMARE

Andra AP-fonden

www.ap2.se

ULRIKA DANIELSON

Ordförande 2016

CHRISTINA OLIVECRONA

Tredje AP-fonden

www.ap3.se

PETER LUNDKVIST

LIL LARÅS LINDGREN

Fjärde AP-fonden

www.ap4.se

ARNE LÖÖW

PIA AXELSSON

Etikrådet

www.etikradet.se

JOHN HOWCHIN

Etikrådets
generalsekreterare

ETIKRÅDETS SAMARBETEN

Världshälsoorganisationen
www.who.int

OECD:s riktlinjer
www.oecd.org

**International Corporate
Governance Network ICGN**
www.icgn.org

**Principals for Responsible
Investments PRI**
www.unpri.org

**Institutional Investors Group
on Climate Change IIGCC**
www.iigcc.org

Global Compact
www.unglobalcompact.org

Shift
www.shiftproject.org

CDP
www.cdp.net

Kontaktuppgifter:
Telefon 08 555 17 100
E-post info@etikradet.se

För mer information:
www.etikradet.se
www.apfonderna.se

Innehåll och produktion: Etikrådet i samarbete med Oxenstierna & Partners.
FOTO: Nadine Viel Lamare, John Howchin samt bildbyråer.
TRYCK: Pipeline Nordic AB, Sweden

